

TENEN

31. årgang nr. 1 – august 2020

Indhold:

Når nakkehuer får vinger	side 3
Invitation: Vintertur til Koldinghus	side 5
Et liv med håndarbejde og tekstiler	side 6
Et fællesskab omkring håndarbejde	side 13
Sønderjysk Hjemmevæv	side 16
Bogomtale - Puppenstuben	side 17
Bogomtale - Vibeke Klints verden	side 18
Bogomtale - Køng Fabrik	side 19
Tekstile bogbind	side 21
Noter	side 22
Kontaktliste for TENENs bestyrelse mv.	side 23
Bagsiden: Lav dit eget mundbind	side 24

QR-koden henviser til dette bladnummers side på internettet

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening – CVR 30865995

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, tlf. 44 95 05 55.

Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Birkerød, tlf. 45 81 05 05.

Kasserer: Susanne Rundqvist Pedersen, Frederiksberg, tlf. 26 62 80 80

REG.NR. 1551 KONTONR. 1430130 • SWIFT-BIC: DABADKKK IBAN: DK2330000001430130

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I sæson 2020/21 er prisen pr. år 250 kr.

Husstandsmedlemsskab koster 300 kr. Betaling med frist 1. juli.

Medlemmer får tilsendt tidsskriftet TENEN.

TENEN – Danish Society for Textile History – Verein für Dänische Textilgeschichte

Tidsskriftet **TENEN**

Redaktion: Vibeke og Frits Lilbæk, Kollerødvej 39, 3450 Allerød, vofl3450@gmail.com,
tlf. 26 60 28 40 • Annet Laursen Skjelsager (ansvarshavende), tlf. 44 95 05 55,

silke-annet@silke-annet.dk

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 19.08.2020

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne august, november, februar og maj. Deadline for redaktionelt stof er seks uger før.

Artikler og indlæg sendes til redaktionen

fx med mail – eller evt. maskinskrevet med brevpost. Tekst og illustrationer adskilt.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningen

– så længe lager haves. Prisen er 65 kr.

Ændring af sendeadresse meddeles til kassereren, susanne.rundqvist@mail.dk

Web-sted: www.tenen-dk.tk – Facebook: www.facebook.com/groups/TENEN.forening

Når nakkebuer får vinger

- fra Farum Landsby til Atlanta

Forsigtigt pakket og nænsomt båret af museets kurér, tog fire smukt broderede guldnakker rejsen over Atlanten i foråret 2019. Her skulle de indgå som et led i udstillingen "Guldnakke" på SCAD FASH Museum of Fashion + Film i Atlanta i staten Georgia, side om side med den internationalt anerkendte danske kunstfotograf, Trine Søndergaards værker. På udstillingen trådte man ind i et univers med en serie af 9 mandshøje fotografier med titlen "Guldnakke", der blev vist side om side med de afbildede og fysiske huer fra Furesø Museers samling.

I de mørke rum mødtes publikum af portrætter af rygvendte unge kvinder, nutidigt klædt men også iklædt datidens nakkebuer. Trine Søndergaards fotografier er lavmælte – som rummene – knivskarpe og stemningsmættede. Nakkehuerne danner omdrejningspunkt for både fotografierne og udstillingen og udmærker sig ved det smukke håndværk og de kostbare materialer. Men til huerne knytter sig også et særligt kapitel af dansk almuekultur om driftige handelskvinder, der kunne leve af at sy

huerne til de velhavende gårdejerers fruer.

Op igennem dansk kulturhistorie, fra middelalderen og op til slutningen af 1800-tallet, har kvinder skullet tildække deres hår. Hovedbeklædning har været praktisk, eksempelvis på Fanø, hvor den traditionelle kvindedragt bestod af en "strude" – en hoved- og ansigtsbeklædning, der beskyttede mod vej og vind. Men huer og hovedbeklædning har også været et vigtigt signal om både social status, brug

og ægteskabelig status. På kalkmalerier skildres kvinder med stramme hovedbind, der ærbart skjuler håret og vidner om en gift kvinde. Og på Christian IV's tid var brylluppet absolut sidste chance for at en kvinde kunne vise sig med udslået hår. Det er altså ikke kun i andre kulturer, at huer og hovedbeklædning til kvinder spiller en vigtig rolle.

Almuens nakker

Nakkehuerne knytter sig udelukkende til almuekulturen. Hvor enkelte huer blev båret til hverdag, finere til kirkebrug og de kostbareste var forbeholdt de få. I første halvdel af 1800-tallet blomstrede bondekulturen op og kulminerede i smukt husflid og unikt håndværk, der bl.a. gav sig udslag i nakkehuenes broderier. Bedst kendt for de smukkeste huer er dels huer fra Hedeboegnen og fra Nordsjælland. Også i samtiden var håndværket kendt og beundret og mønstre fra særligt Hedeboegnen blev spejlet i skønvirkens arkitektur, som bl.a. i arkitekten Martin Nyrops udsmykninger af Københavns Rådhus bygget i 1905. Nakkehuerne fra de to egne er arbejder af så høj teknisk og kunstnerisk kvalitet, at hver hue fremtræder som et selvstændigt lille kunstværk. Den tekniske perfektion, huerne efterhånden fik her, har krævet stor øvelse. Håndværket og broderiet blev derfor koncentreret på enkelte personer, de såkaldte huekoner.

Man kender kun navnene på få af de professionelle huekoner, der fandtes i midten af 1800-tallet. Heriblandt Oline Matiasdatter og Karen Kirstine Bendtsdatter, kaldet "Stine Huekone" – begge fra Farum. Mange kvinder syede huer for de velha-

vende fruer og supplerede dermed indtægten i husholdet, mens de var ugifte. Men det specialiserede håndværk var også tidskrævende, hvorfor de fleste opgav det efter ægteskab, hvor de huslige pligter kom i første række. På den måde adskiller Stine Huekones historie sig, da hun pga. sit fine håndværk var lidt af en lokal "celebrity". I hendes tilfælde lærte manden sig at væve for at kunne overtage de huslige pligter. Indtægten som huekone, med Stines renommé og navn, var langt mere indbringende end mandens hverv og på de få billeder bevaret af hende, ses hun også med indtil flere elever udi huekunsten. Et moderne kønsrollemønster for tiden.

De kostbare nakker

Som med al anden beklædning var også nakkehuerne – eller huenakkerne – underlagt modens luner. Fra at være broderet med silke med kun meget lidt metaltråd, eskalerede brugen af metaltråd på huenakkerne. I 1830-erne dukker de femfoldede nakker op og 10 år senere bliver silkehuerne trængt af guld- og sølvnakker. Der er mode i alt. Og hvad de "klare nakker" angik, var det kun rige gårdmandskoner, det bedre borgerskab og adlen, der havde råd til at købe dem. En guldnakke kunne koste helt op til 40 rigsdaler i midten af 1800-tallet, svarende til en karls årsløn. Efter 1880-1890 blev der ikke længere fremstillet "klare nakker" – moden var skiftet og hatten taget over. Mange ældre kvinder holdt dog langt op i 1900-tallet fast ved at bære den traditionelle nakkehue, også længe efter den var gået af mode.

Museets unikke samling

Furesø Museer ligger inde med en imponerende samling, i alt ca. 290 sølv- og guldnakker har fundet vej til museet via både private givere og samlere. Fire af Furesøs "klare nakker" er igen kommet i rampelyset for en stund på et amerikansk museum. Nutid og datid flettes sammen i udstillingen "Guldnakker", mens flere af Trine Søndergaards værker med museets huer, heriblandt "Guldnak-

ke #4", pryder væggene på prominente gallerier i både New York og i det franske modehus, Hermès, i Paris.

*Malene Dybbøl
museumsinspektør*

TENEN takker for at måtte bringe artiklen, som oprindeligt er bragt i Furesø Museers magasin NYT nr. 25 i 2019

Trine Søndergaard har været omtalt i bladene TENEN 21. årg. nr. 2, 23. årg. nr. 2 og 27. årg. nr. 1.

TENEN inviterer: **Vintertur til Koldinghus lørdag den 14. november 2020**

Koldinghus har i samarbejde med designer, forfatter, iværksætter mm. Jim Lyngvild skabt "Kongerækken, en involverende, levende og anderledes udstilling, hvor fortidens konger og dronninger sættes i scene, som de var, mennesker af kød og blod med følelser og drømme, styrker, svagheder og brister". Her vises dragter, som er designet og delvis syet af Jim Lyngvild, der er uddannet designer fra Fashion Design Akademiet. Han har bl.a. fundet sin inspiration i malerier.

Se også mere på Koldinghus-webstedet. Hent app til telefon, hør kanal Koldinghus på YouTube. Se også gerne Jim Lyngvild fortælle om udstillingen ved den virtuelle åbning, som fandt sted den 11. juni. Find videoen via dette bladnummers webside, alternativt her: <https://www.youtube.com/watch?v=dSfaXZBW1zEE&t=4s>

Turinfo:

- Kl. 11:00 mødes vi ved billetsalget på Koldinghus.
- Kl. ca. 12:30 til 13: Frokostpause. Frokost kan købes i Madkælderen, som er Koldinghus' restaurant, eller man kan vælge at indtage sin medbragte frokost.
- Kl. 13 besøger vi slottets systue, hvor der vil være et par af deres sydamer til stede og fortælle os om denne del af museets liv.
- Kl. ca. 14 eftermiddagskaffe i Madkælderen.
- Togtider er først tilgængelige 3 måneder, inden arrangementet finder sted, men i skrivende stund går der fx tog med afg. Kbh H. 08:05 og ankomst Kolding 10:26. Tilbage afg. fra Kolding 17:09 med ankomst Kbh H. 19:03.
- Husk mundbind og pladsbillet.
- Det tager ca. 10 min. at gå fra stationen.
- Turprisen er 125 kr. ved min. 10 deltagere. Ikke-medlemmer er velkomne, men betaler 175 kr. Pris er excl. kaffe. Tilmelding senest den 7. november til mig, Lis Slottved, lisslottved@gmail.com

Lis Slottved

Et liv med håndarbejde og tekstiler

... i København hed det håndarbejde men i Silkeborg hed det håndgerning

I skolen var mit hadefag over alle fag håndarbejde/håndgerning. Ved nærmere eftertanke er det mærkeligt, at jeg alligevel har gemt så meget af det, jeg var tvunget til at lave i skolen. Der var to grunde til, at jeg hadede faget. Jeg var kejthåndet, som det hed den gang. Alt, hvad der blev demonstreret for eleverne foregik med højre hånd, og jeg havde store problemer med at spejlvende det, jeg havde set, for der var ingen hjælp at hente hos læreren. Derfor blev resultaterne ikke særlig smukke. Men dråben, der fik bægeret til at flyde over, var en ikke særlig pædagogisk håndgerningslærerinde, som lod en strid med min mor gå ud over mig. Dråben blev de sokker, vi skulle strikke i 3. mellem. Hun var aldrig tilfreds med min hæl og lod mig trevle den op tolv gange. Jeg skulle strikke den hjemme mellem lektionerne, og hvor har jeg bandet den sok langt væk. Min mor mente, at jeg selv skulle klare mit skolearbejde og hjælpe derfor ikke, men da jeg skulle strikke den om igen den 13. gang, lod hun dog nåde gå for ret og strikkede den for mig. Denne gang lykkedes det at tilfredsstille lærerinden. NB! Det var det samme, optrævede garn, der skulle strikkes med hver gang!

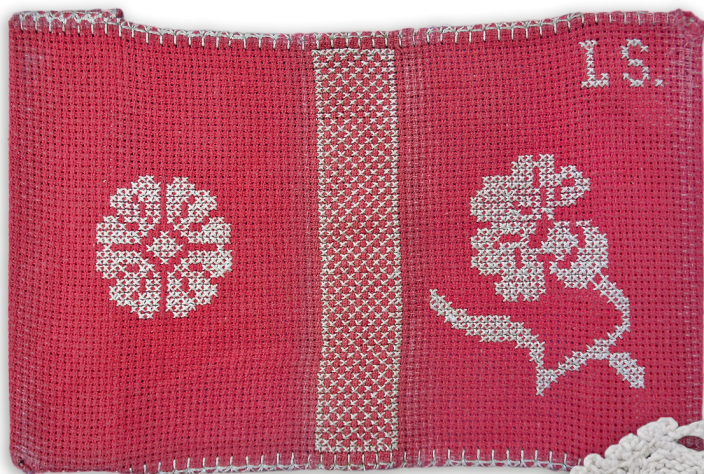
Da jeg efter 3. mellem ikke længere skulle have håndarbejde, svor jeg på, at jeg aldrig mere skulle røre ved en strikkepind eller en synål. Alligevel må der have været en vis kærlighed til faget, for hele min ungdom tilbragte jeg megen fritid med at strikke, hækle og brodere og kan stadig nyde synet af diverse

mellemlægsservietter, klokkestrenger, tehætter osv. fra den tid. Da jeg ventede barn, syntes min mand, det kunne være hyggeligt, hvis jeg strikkede lidt babytøj, og desuden blev håndarbejde som husflid introduceret til mig, da vi i nogle år boede i Sverige. Her lærte jeg at tove (filte), plantefarve, spinde og meget mere. Det var interessant, og jeg var meget glad for alle mine nye erfaringer.

Da vi bosatte os i Sønderjylland, gik jeg også i gang med knipling, som jeg ikke kendte noget til bortset fra, at jeg vidste at min farmor havde kniplet; jeg kan dog ikke mindes, at jeg har set nogen af hendes arbejder. I de senere år er det patchwork og applikation, som jeg beskæftiger mig mest med. I begyndelsen af 1970-erne havde patchwork ganske vist sin første renæssance, og jeg var meget tiltrukket af det, samtidig med at jeg syntes meget godt om idéen med at fremstille nyt af gammelt. Jeg prøvede kræfter med det og syede et juletræstæppe. Jeg kendte intet til, hvordan et mønster blev opbygget og havde også store vanskeligheder med at klippe og sy tilstrækkeligt nøjagtigt, men færdigt blev det da, og det var så det. Da jeg omkring årtusindskiftet på ny fik øjnene op for netop denne teknik, blev jeg glad overrasket over, at der var kommet nye metoder, således at man kunne skære i stedet for at klippe, hvilket gjorde det meget lettere at få et fint resultat, så der er jeg nu endt og bruger en del tid på det.

Ud over interessen for håndarbejde har historie altid præget mit

... teksten fortsætter på side 10

1: Bogbind, syet så det passer til skole-sangbogen *Den Danske Sang*, Jul. Gjellerups Forlag København 1954, da jeg gik i 3. mellem (1957) på Silkeborg Mellem- og Realskole.

Mål: 17×26 cm, flapper 4 cm. Teknik: Korssting, knaphulsting.

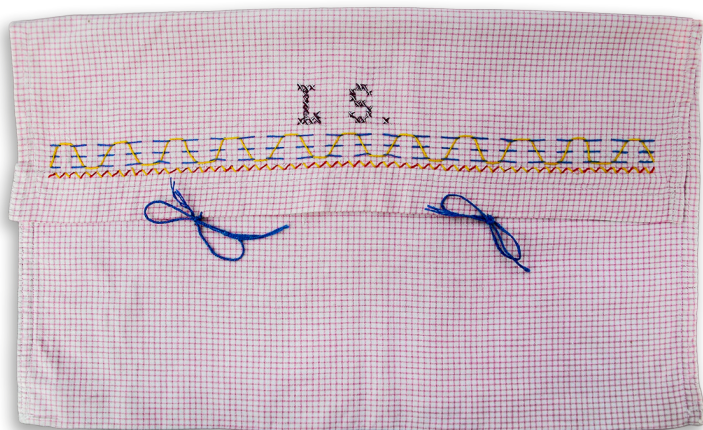
2: Hvid, strikket pung. Må være strikket samme år, som strikkeprøven i arbejdsbogen, vi begyndte at udarbejde i 2. mellem.

Mål: 11×20 cm. Bomuldsgarn, strikket i sribemønster, 6 p ret og 6 p vrang. Pungen er dannet ved en sammenbækling med musetakker.

3: Pude, der ligesom pungen må være syet samme år, som vi ifølge arbejdsbogen havde lært applikation. I modsætning til de andre ting tror jeg, at min moder har købt stoffet, da jeg stadigvæk har 12 mellemlægsservietter af samme stof. De er broderet med gamle motiver hentet fra navneklude.

Mål: 35×37 cm. Java stof. Applikation og lidt broderi.

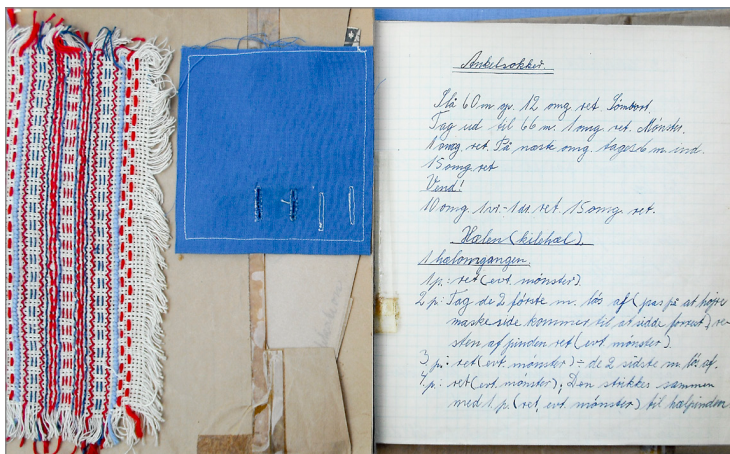
4: Bogmærke. Må være det første skolehåndarbejde, jeg har lavet. 2. klasse?
Stramaj. Bomuldsgarn. Mest risting.

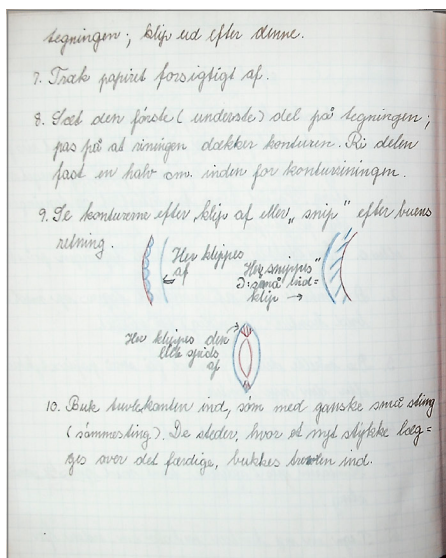
5: Sypose. Ternet "skolestof"

Mål: 23,5 × 41 cm. Alle somme syet både i hånden og på maskine. Broderi i gul, rød og blå på klap med amagergarn. Initialer syet i korssting. Bindebånd udført i flettet amagergarn.

6: Skoleelevens arbejdsbog med prøver og instruktioner udført i 2. og 3. mellemskoleklasse. Som ses, er den meget brugt. På de næste sider er fire opslag i bogen ...

liv. På et tidspunkt havnede bogen Fru Kirstens Børn i mine hænder, og den blev en rigtig øjenåbner, fordi jeg her opdagede, hvordan mine to interesser kunne forenes. Bogen handler om to kongebørns begravelse i Roskilde Domkirke og om, hvorledes man ved en restaurering af kisterne var nødt til at åbne dem og derved opdagede en rig tekstilskat, som i bogen bliver gennemanalyseret. Pludselig forstod jeg ting, som jeg tidligere havde læst om uden rigtig at forstå sammenhængen, og jeg indså da, at min nye kurs var lagt.

Bayeux-tapetet åbnede f.eks. mine øjne for, at det både har sine forgængere (bl.a. Överhogdal- og Skogstapeten, Sverige) og sine efterfølgere. Der er i løbet af det 20. århundredes sidste halvdel både kopieret og syet nye tapeter med nye historier. Jeg har kendskab til ca. 44

rene kopier af Bayeux-tapetet eller tapeter komponeret efter Bayeux-tapetet, men med en egen historie. Det nyeste, jeg har hørt om, er lidt vildt, idet man har broderet et tapet som skildrer den berømte TV-serie Game of Thrones – www.ireland.com/features/game-of-thrones-tapestry

Da jeg altid har interesseret mig for antikviteter og gamle ting, er det nok ikke mærkeligt, at jeg begyndte at samle på tekstilrelaterede ting. Jeg har derfor bl.a. en lille samling fingerbøl. Jeg samler ikke på souvenirfingerbøl eller fine fingerbøl af sølv, men udelukkende brugsfingerbøl. Det viser sig, at fingerbøl i høj grad har været brugt til reklameformål eller til at samle penge ind. Jeg har læst, at man solgte fingerbøl for at skaffe midler til at bygge Kvindernes Bygning, hvor vi for nogle år siden afholdt TENENs generalforsamling. Jeg har f.eks. i samlingen

et fingerbøl af aluminium, som reklamerer for FDB-kaffe, eller et andet, som reklamerer for Husqvarna symaskiner.

Samlingen omfatter også en del nipsenåle, som er unikke for Danmark. De er helt ukendte i alle andre lande, og jeg har erfaring for, at udlændinge falder pladask for de små kunstværker af glas. Der er desværre ikke skrevet meget om nipsenålene, men til gengæld kan man finde flere grupper på Facebook, hvor man kan blive meget klogere på dette emne.

Endelig har jeg en lillebitte tekstilsamling, som består af håndarbejder udført af min farmor, som aldrig sad med hænderne i ro, og af min mor, som dog mest strikkede trøjer, vanter o.s.v. til os børn, ligesom hun syede det meste af sit eget og mit tøj. Desværre brød jeg mig ikke om tøjet. Hvad jeg ofte tænker på, er en busseronne af sort stof, som var meget stiv og kradsede. Stoffet kom fra en af min fars aflagte uniformskapper (han var politimand). Min mor havde forsøgt at friske den lidt op på kanterne med skråbånd af et rødt, skotskternet stof, som var til overs fra en tilhørende nederdel. Det outfit var ikke vellykket og affødte da også en del ikke særlig venlige bemærkninger fra mine skolekammerater, men gå med det skulle jeg.

Siden 1970-erne, da man mere eller mindre nedlagde håndarbejdsundervisningen i skolerne, har håndarbejdet haft trange kår. De unge kan dårligt sy en knap i, og i stedet for reparationer køber de nyt og smider det gamle væk. Dog er der i de senere år opstået en voksen-

de interesse for de kreative fag, og der er siden slutningen af 1980-erne stiftet en del tekstile foreninger, bl.a. Dansk Patchworkforening (stiftet 1986), Gavstriik (ca. 1992), Filteforeningen Grima (1989) og Foreningen Knipling i Danmark (1985). Desværre tilhører de fleste medlemmer i foreningerne det grå guld, og problemet er at få fat i de unge. Udfordringen for dem er naturligvis, at de i de yngre år har deres liv opfyldt af uddannelse, job, familie o.s.v., så det er jo først, når børnene er ved at være fra hånden, at der bliver overskud til andet.

I forbindelse med foreningerne ser vi også et væld af aktiviteter. Der arrangeres strikkecaféer, driftige brodøser holder kurser, og der afholdes diverse festivaler ligesom der er samarbejde med lignende foreninger i andre lande – først og fremmest de nordiske. Det er glædeligt. Da formålsparagraffen i de forskellige foreninger er mere eller mindre enslydende, er det min opfattelse, at de danske foreninger bør finde sammen på tværs af fagene for at få større gennemslagskraft.

Og så må vi have fat på de helt unge. Mange efter- og højskoler har kreative fag på programmet, og vi må forsøge at komme ind der og fortælle de unge om de mange spændende muligheder, som findes. At interessen findes, mener jeg at kunne vise, når jeg beretter om en lille episode, Susanne Rundqvist og jeg oplevede i S-toget på vej hjem fra et bestyrelsesmøde i TENEN. På en station stiger en ung pige på toget og sætter sig hos os. Den eneste medbragte bagage var et strikketøj, som hun omgående gik i gang med. Efter en stund går hun i stå og spør-

ger, om vi kan hjælpe hende, for der er gået kludder i det hele. Hun fortæller, at hun først har lært at strikke dagen før, men at hun synes, det er sjovt. Vi hjælper hende videre, mens hun fortæller, at hun går på efterskole, og at de var nogle stykker, som var ved at lære at strikke i deres fritid. Vi fortæller hende om os og det udvikler sig til en hyggelig og oplysende snak, som først stopper på Nørreport, hvor hun skal af. Det er da muligt, at interessen dør lige så hurtigt igen, men som nævnt kan man ikke bebrejde de unge, at de ikke interesserer sig for noget, de ikke aner, eksisterer.

Det, at samles i grupper som f.eks. på strikkecaféerne, er ikke det eneste nutidige fænomen, der er vokset frem som svampe af jorden. Internettet har nok sin store andel heri, da det er så let at finde interessefæller gennem de sociale medier. Nogle bruges bl.a. til at give udtryk for sine politiske holdninger, som de kan ses i den norske facebook-gruppe "For et mer aggressivt korsstingsbroderi". Greve Museum har i øvrigt i efteråret 2019 vist en stor udstilling med dette broderi og har lagt udstillingsteksterne mm. ud på deres hjemmeside.

Andre samler sig om guerillastrik, og det betyder, at man af og til kan være heldig at se offentligt inventar som lygtepæle pakket ind i farvestrålende strik. Man har til og med set en kampvogn dækket af lyserødt strik med en stor lyserød pompon dinglende ud af kanonløbet – også dette som udtryk for en politisk stillingtagen.

Via samlermanien kommer jeg til en ting, som vi ofte har diskuteret i TENEN: Hvad skal vi gøre med vore

samlinger, når vi ikke selv kan tage hånd om dem længere? Det er jo desværre sådan, at vore arvinger ikke er interesserede i at overtage dem, heller ikke museerne. Skolerne har ikke brug for tingene, så som det ser ud nu, bliver endestationen nok en lokal genbrugsforretning, med mindre der dukker en rigtig god idé op.

Et kæmpestort problem har vi desværre oplevet her på det seneste: Museerne er fra politisk hold blevet pålagt at skære budgettet voldsomt ned. Dette har bl.a. betydet, at Nationalmuseet har nedlagt tekstilkonserveringen, og jeg spørger derfor mig selv, om det også betyder, at man fra nu af undlader fortsat indsamling af tekstiler? Det er også mærkeligt, fordi det jo ikke hører til sjældenhederne, at museerne viser tekstile udstillinger. Som medlem af Museernes Dragt- og Tekstilnetværk oplever jeg også, hvor meget og hvor seriøst, der arbejdes med tekstilerne – hvordan kan man så nedlægge tekstilkonserveringen? Jeg synes heller ikke det hænger sammen med den nye ændring i faget, hvor man i skolen nu har indført obligatorisk eksamen i faget håndværk og design. For mig at se må det betyde, at man satser mere på faget og dets udvikling.

Man kan fundere over, hvad hensigten er?

Lis Slottved

Et fællesskab omkring håndarbejde skaber værdi for kvinderne i Tingbjerg

I udkanten af København, i boligområdet Tingbjerg, mødes områdets kvinder hver uge for at arbejde med håndarbejde af høj kvalitet. Duften af den stærke arabiske te møder en, så snart man træder ind ad døren til Igne:Oyas designværksted. Stearinlys brænder i vinduerne og snakken går højt omkring det lange bord, på flere forskellige sprog. Her er kun kvinder og de sidder alle med hænderne begravet i deres seneste hæk-leprojekt, strikketøj eller i skæret fra en symaskine.

Kvinderne føler sig isolerede

Designeren Henriette Rolf Larsen er tovholder på projektet, som har været i gang de seneste to år. "Igne:Oya betyder en hæklet løkke" forklarer hun. "I Tingbjerg bor der kvinder fra mange lande og en stor del af dem kommer ikke meget uden for hjemmet og føler sig isolerede. Men de har en masse talenter, bl.a. indenfor håndarbejde. Vi besluttede at starte designværkstedet op, for at netop disse kvinder kunne blive en del af et fællesskab omkring håndarbejde på højt niveau, som de i sidste ende kan sælge videre. På den måde gør vi opmærksom på os selv og på alt det, kvinderne fra Tingbjerg kan".

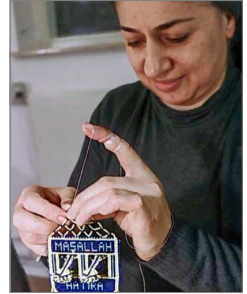
Strikker ikke efter opskrifter

Håndarbejdskulturen er nemlig langt fra den samme verden over. Derfor deltager danske kvinder også hver uge i værkstedet, for at lade sig inspirere og lære nye former for håndarbejde. "I mange lande er der en stærk tradition for håndarbej-

de, som kvinderne har fået med sig fra deres mor, nabo eller mormor. De har hverken lært mønstre, eller at strikke efter opskrift, men har i stedet lært teknikkerne, ved at sidde ved siden af. Når de syer, laver de heller ikke et mønster først, de måler med fingrene" forklarer Henriette. "De har en langt større tålmodighed og tradition for håndarbejde, som jeg synes danskerne kan lære noget af. Vi har også mange snakke om, hvilke garntyper og farver danskerne kan lide. I lande som Tyrkiet, Pakistan og Iran strikker man med meget tykt akrylgarn, men det sælger altså ikke hos danskerne. De vil helst have uld eller bomuld og i de lidt neutrale farver som beige, grå og marineblå. Det må man jo rette sig efter, hvis man vil sælge sine produkter", forklarer Henriette. Men kvinderne kan ikke altid vælge helt frit mellem farverne. Værkstedet lever nemlig af donationer af garn, sytråd, stof og gamle broderier, som kvinderne med deres arbejde giver nyt liv.

Kun for kvinder

Nehla er i gang med en sirligt hæklet taske, som hun vil forære til en veninde i værkstedet. "Jeg har altid elsket at lave håndarbejde og jeg laver mange forskellige ting til mine børn og mit barnebarn. Jeg elsker at give gaver til folk, jeg godt kan lide", siger hun. "Jeg lærer så mange ting af at komme her i værkstedet, især ved bare at spørge ind til hvilke projekter de andre kvinder har gang i. Det er noget helt særligt, at vi kun er kvinder her. Vi taler sam-

men, hjælper hinanden og spiser og drikker te sammen. Når jeg kommer her, er jeg ikke genert, jeg taler med alle og snakker om alting”.

Samarbejder med virksomheder

Projektet har allerede ført mange spændende samarbejder med sig. “Vi har afholdt workshops på Nationalmuseet og Arbejdermuseet, hvor kvinderne underviste danske kvinder i håndarbejde. Så producerer vi trøjer for et stort strikkefirma, af noget specielt garn fra England med 10% hundehår i og vi hækler tasker og armbånd til butikker. Dem solgte vi også ved vores store modeshow i Tingbjerg Bibliotek og Kulturhus i efteråret. Her kunne kvinderne både øve sig i at sy og designe og opleve at gå catwalk i deres egne designs foran 200 nysgerrige gæster”, remser Henriette op. “Som det nyeste skud på stammen, åbner en gruppe af kvinderne fra værkstedet snart en café i Tingbjerg Bibliotek og Kulturhus med mad fra deres forskellige kulturer samt salg af håndarbejde”.

Adrenalin driver strikketøjet

En af de kvinder, som gik mode-show i sit eget design, var Robina. For tiden strikker hun på en sweater for en af værkstedets samarbejdspartnere. “Det er en spændende opgave, men samtidig lidt svær. Jeg skal strikke oppefra og ned og jeg plejer at gøre det omvendt”, forklarer Robina. “Engang havde jeg en deadline på en trøje. Jeg sad oppe hele natten for at få den klar til tiden. Så tog jeg på arbejde og da jeg kom hjem, var jeg bare fuldstændig færdig. Men jeg elsker adrenalin! Det er den, der gør det spændende

– når jeg nu at blive færdig?” Robina har rødder i Pakistan og ser en stor forskel, når det kommer til kulturen for beklædning i Pakistan og Danmark. “Pakistan har en meget farverig kultur, især i landsbyerne udtrykker de sig med farver. Jeg har selv en meget blandet stil, lidt dansk og lidt pakistansk. Men sjovt nok har jeg aldrig gået i sort tøj før for 10 år siden. Jeg så det hele tiden på mit arbejde og så tænkte jeg til slut – ok, så lad mig da prøve det”.

Vender integrationen om

Der er mange forestillinger om, hvordan det er at bo i Tingbjerg og om, hvem der bor i området. “Når designværkstedet indgår samarbejder på kryds og tværs bevirker det både, at kvinderne får mulighed for at komme uden for Tingbjerg og se noget nyt, men også at samarbejdspartnere kommer til at kende området for noget godt”, siger Henriette. “Igne:Oya er både et projekt som handler om integration i normal forstand, men samtidig handler det om en omvendt form for integration. Om at privatpersoner og virksomheder kommer til Tingbjerg, hvor de kan lære noget af at samarbejde med vores dygtige kvinder”.

*Anna Steen Carlsen
Henriette Rolf Larssen - tovholder*

Sønderjysk Hjemmevæv: Bagsideartiklen på TENENs maj-nummer får mig til - opfordret af Jeres ønske om at huske - at tænke på lidt sønderjysk tekstilhistorie.

Jeg kommer fra Sønderborg og en af min mors bekendte var Karen Withen, der sammen med Anna Hald Terkelsen, forstanderkone på Danebod Højskole i Fynshav, var konsulenter for »Sønderjysk Hjemmevæv«.

Det var i øvrigt, så vidt jeg ved, Anna Hald Terkelsen, der indførte rammevæven i Danmark. Hun havde set den under rejser i Tyskland. Og Anna Hald Terkelsen var søster til Margrethe Hald.

»Sønderjysk Hjemmevæv« blev oprettet i 1936 som led i den nationale kamp. På det tidspunkt "oprustede" det tyske mindretal også kulturelt og »Sønderjysk Hjemmevæv« var et af midlerne til at imødegå dette. Hvor udbredt den egentlig blev ved jeg ikke. Den blev nedlagt i 1957. På det tidspunkt fik Karen Withen alvorlige synsproblemer - sidste gang jeg så hende, vel omkring 1955, gik hun med blindestok. Hun blev afløst af Hanne Vedel, men det var vist ikke en succes.

Karen Withen var født i 1900 og kom fra Århus, hvor hendes far var tømrermester, og jeg mener han var med til opførelsen af de første bygninger i Den Gamle By.

Karen Withen var en rigtig moderlig og engageret type, vel én af de mange idealister, der efter genforeningen slog sig ned i Sønderjylland for at være med i det kulturelle arbejde. Hun var primus motor i folkedanserforeningen - jeg husker et billede af hende i en alsisk dragt, sammen med dronning Ingrid. Og så det nordiske og det sydslesvigske samarbejde støttede hun.

Hendes lejlighed var præget af hendes engagement. Der var selvfølgelig den store væv - hun har sandsynligvis vævet stof til folke- dragter - og et stort vægtæppe i beiderwand, livets træ, en gave fra sydslesvigere.

Jeg vil tro, at Museet på Sønderborg Slot har materiale om »Sønderjysk Hjemmevæv«.

En anden vævehistorie fra Sønderborg: min søster havde en veninde, hvis familie sad småt i det. For at supplere indtægterne vævede moderen, på det tidspunkt jeg kom hos dem, de ternede kamgarns hovedtørkæder, der var så udbredte i 1940-erne. En opkøber afhentede tørklæderne. Jeg tror ikke det havde noget at gøre med »Sønderjysk Hjemmevæv«, så ville jeg have hørt det. Min søsters veninde fik 5 øre for at spole en spole (eller var det 25 øre?).

*Dette er bare en samling strøtanker, ...
... med venlig hilsen*

Agnes Ræder Clausen

Noter --red.:

- Karen Withen (1900-1989), væver • Anna Hald Terkelsen (1894-1982), væver og højskolelærer • Margrethe Hald (1897-1982), væver og tekstilhistoriker, museumsinspektør ved Nationalmuseet, dr.phil. • Hanne Vedel (1933), væver, Spindegården i Aabenraa.
- I Sønderjyske Årbøger 1975 læses: Bestyrelsen for det nu nedlagte »Sønderjysk Hjemmevæv« har besluttet at overdrage hele den omfattende prøve- og mønstersamling til tekstilsamlingen i museet på Sønderborg Slot.
- I Danske Folkedanseres jubi-skrift 1929-1977 støder man på navnet Karen Withen, vævekonsulent. Mere uddybet er de samme oplysninger gentaget i Trin&Toner nr. 6, 2013.

Bogomtale:

Puppenstuben : Puppenstuben 1880 bis 2020. Sammlung Margarethe Gerber / Margarethe Gerber. Damm und Lindlar Verlag Berlin 2020. 296 sider illustreret i farver. ISBN 978-3-9818357-5-5. Pris 26 €.

Forfatteren er dansk, men har boet i Berlin siden 1960, og det var netop i Tyskland, at legetøjsindustrien udviklede sig i løbet af 1800-tallet, takket være tekniske fremskridt, billigere fremstillingsmetoder og økonomisk fremgang. 80% af alt legetøj var tysk og kunne genfindes her, men det blev også en stor eksportartikel.

De store fine gamle dukkehuse, som vi ser på museer i England og Holland, var ikke beregnet til at lege med, men skulle demonstrere velstand og boligkultur.

Margarethe Gerber var derimod interesseret i hvad nyere dukkestuer kunne fortælle om almindelige menneskers boligindretning og udvikling i stil og smag. De henvender sig til pigerne, der skulle forberede sig på at stå i spidsen for en god borgerlig husholdning. Samlingen er omfattende og giver et overraskende detaljeret overblik over stilarter, møblering og ikke mindst tekstiler: gardiner, mønstre, polstrin-

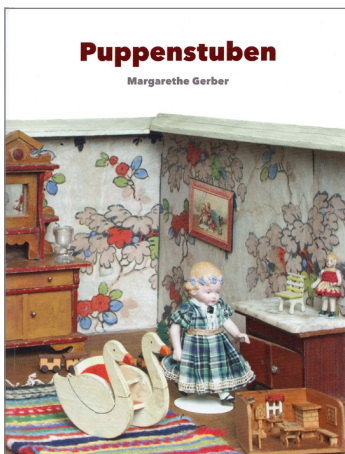
ger, sengetæpper, gulvtæpper, dukketøj og potteplanter af stof.

Billedmaterialet er stort og interessant med alle sine detaljer, og forfatterens kommentarer er korte, præcise og oplysende. Man skal ikke lade sig afskrække af den korte og letfattelige tyske tekst. En fyldig bibliografi afslutter værket.

Samlingen har været udstillet på Åbenrå Museum og findes nu i Museumsgalleriet Flensburg.

Lone de Hemmer Egeberg

ps.: Se også billedet på dette blads forside!

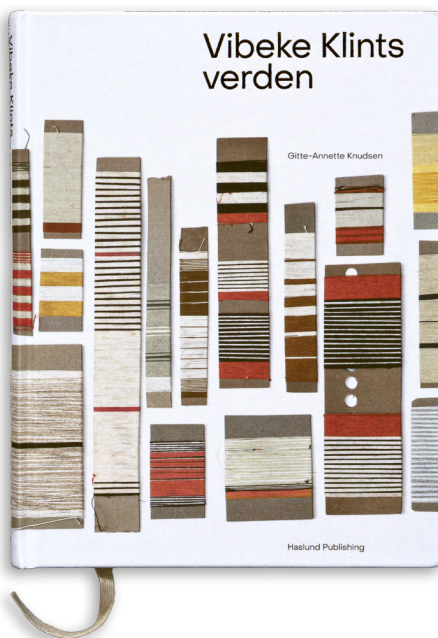
Et Lundby
dukkehus.

Hyldest til mesterlæren:

Vibeke Klints verden. Gitte-Annette Knudsen. Haslund Publishing 2020. ISBN 978-87-994670-5-1. 255 sider illustreret i farver. Pris 400 kr.

Vibeke Klint (1927 – 2019) blev uddannet på Kunsthåndværkerskolen under ledelse af Gerda Henning og Bizzie Høyer. Efter Gerda Hennings tidlige død blev hun opfordret til at overtage væveværkstedet med alt inventar samt materialer, uafsluttede projekter samt to lærlinge. En stor opgave for en næsten nyuddannet, som hun tog på sig og dedikerede sig til. Hele det professionelle liv gennem mere end 50 år oprulles og vidner om flid, arbejdsevne, stædighed og kunstnerisk sans. Det internationale genembrud kom tidligt, og talrige arbejder hos offentlige institutioner og private glæder til stadighed.

Bogen bygger på hele det store prøvemateriale i form af tekstile prøver, færdige arbejder, akvareller, skitser og notesbøger, som Vibeke Klint efterlod sig, og som her er systematiseret, dateret og sat ind i sammenhæng. Man får et godt indtryk af arbejdsprocessen, hvor tæpper, møbelstoffer, kjolestoffer, silkesjaler udvikledes i tæt dialog med akvareller, vikleprøver og tekniske muligheder. En flot dokumentation af en stor kunstners værk og en nydelse at bladre i. Tekstilerne er fint

gengivet med stor taktil fornemmelse, og farverne er præcise.

Flere af hendes 30 elever gennem årene fortæller om arbejdsprocessen og den store inspiration og disciplin der udgik fra værkstedet. Bogen bygger i vid udstrækning på citater fra elever og anmeldelser.

Den udgør et vægtigt indlæg i debatten om de kunstneriske uddannelsers vægtning af teori kontra praktisk oplæring og er således yderst aktuel.

Lone de Hemmer Egeberg

Bogomtale:

KØNG FABRIK 1774 – 1924 af Per Ole Schovsbo. Køng Museums Støtteforening og Museum Sydøstdanmark 2020. ISBN: 978-87-90299-05-7.

232 sider med mange billeder og tegninger i sort/hvid + farve – A4-størrelse og 2 cm tyk. Indbundet - vejer 1,1 kg. Pris 200 kr. + forsendelse. Bogen kan købes på Køng Museum og bestilles via danmarksborgcenter@museerne.dk

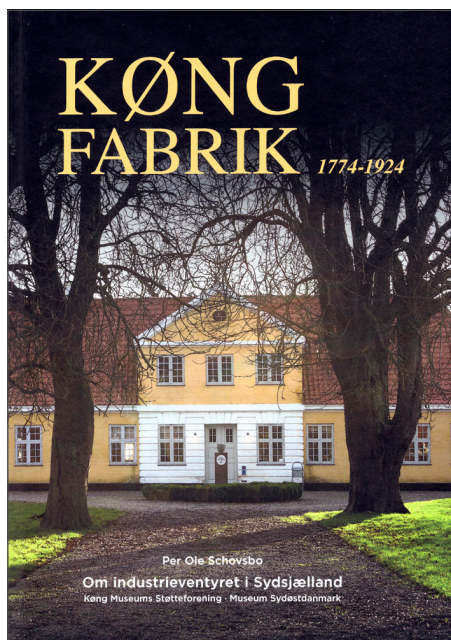
Et femårigt studiekredsprojekt ligger bag denne fine fortælling om Køng Fabrik.

Bogen handler om Niels Ryberg, der i 1700-tallet blev sendt hjemmefra inden han blev 14 år gammel fordi han var fæstebondesøn. Han kom i handelslære i Aalborg og blev en iværksætter, der med tiden både blev rig og fik megen indflydelse samtidig med, at han var præget af oplysnings-tiden.

Bogen lægger vægt på hovedgårdens og fabrikkens etablering, kronologi, personkreds, bygninger og tekniske indretninger mens undersøgelserne af den tekstile produktion er nedtonet, fordi det allerede er godt beskrevet i værker, der er henvist til i bogens litteraturliste.

Køng Fabrik havde i begyndelsen hørmarker og råvareforarbejdning samt vævede og blegede linneder. Fine sager, hoffet var en stor kunde lige fra almindelige duge og håndklæder til mere eksklusivt indhold i brudekister.

Byen har endnu mange fine bygninger tilbage fra tiden med Niels Ryberg. Heriblandt kan nævnes Spindeskolen, Kirken og Hospitalet. De er alle ensartede – gulkalkede, med halvvalm og tegltag – og blev kaldt lille Christiansfeld.

Væverlærlingene i Køng blev om søndagen undervist i tegning af mønstre til drejl og damask. Der er bevaret fire mønsterbøger udført af lærlinge. Som svende supplerede de derefter bøgerne med nye mønstre efter behov.

Fabrikken lukkede i 1924 efter at være flyttet til Amager. Det var her, det resterende arbejde med bestillingen af kongeduge + servietter til Christiansborg Slot blev lavet.

Hvert kapitel i bogen slutter af med noter. Bagerst i bogen er forklaringer, bilag og litteraturliste.

Hemming Larsens fine forlæg til vævefigurer laver en fornem adskillelse til de forskellige kapitler i bogen. Han arbejdede på Køng Fabrik 1826-1829.

Bogen handler om meget mere end de færdige tekstiler – ejerskab

og dyrkning af jorden, moseafvandning, tørv og tegl, landboreformer med udskiftning og matrikulering, fy-siokratiske idéer, florissant handel med våben, alkohol, slaver, bomuld, sukker og rom, landsbanke-rot, linnedmanufaktur-er, fæstevæsen, skole-lævæsen, fattigvæsen, kirkehold, hørvavl og -beredning, væveri og blegning, person- hhv. bygningsbeskrivelser, udstillingsmedaljer, skydeskiver. Selv det engang så kendte Kjøngs Plaster får omtale. Det er en bog, der er god at få forstand af.

Bogen er skrevet så man ikke behøver at læse den fra ende til anden. Det går fint med fx at dykke ned i teksten i forbindelse med en detalje og herudfra skabe sig en form for forståelse af, hvad der engang foregik i Kjøng landsby.

Museet er i dag at finde i Gl. Øbjerggaard, der i sin tid var fabrikkens hovedbygning (mesterhus). I

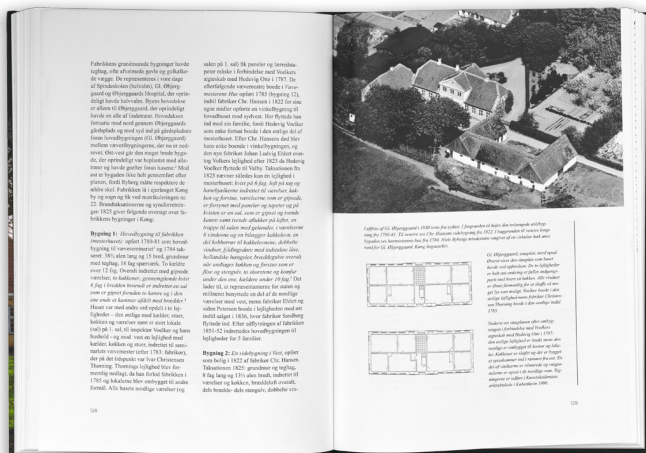

Kjøng Fabrik ca. 1806

hjemmebagt kage til, hvis man er heldig. I indgangen er der også en trappe til 1. sal, men museumsbesøgende har normalt ikke adgang til kontor, magasin og mødelokale ovenpå.

vo/f

ps.: Kjøng ligger mellem Næstved og Vordingborg, og foreningen TENEN besøgte i august 2003 museumsbygningen Gl. Øbjerggaard, fattighuset og kirken samt Vintersbølle Bleg, hvor vi så nogle få fundamentsrester og blegemarken, der hørte til fabrikken. Læs gerne i bladet TENEN 14/2 om skovtur i 2003. TENEN 23/1 og 2 om nyvævning af kongeduge 1957-63. TENEN 25/3 om vævemønstre hhv. spindeskolen. TENEN 27/1 om Kjøngs plaster.

Gl. Øbjerggaard i 1930-erne.

TEKSTILE BOGBIND

Jeg husker tydeligt den første bog, jeg bandt ind i ungdomsklubben i 1960-erne. Jeg har den endnu – det var en bog min far fik af sin lillebror fra Skjern.

Min far "overtog" faget fra mig og lavede et stativ og bandt nogle af familiens bøger ind efter en fremgangsmåde, der blev vist i en bog fra biblioteket. Fremgangsmåden var identisk med den, jeg havde lært.

Bogbind består af ryg og bindsider. Det er her, det tekstile kommer ind i billedet. Thi disse kan være mange ting – fx bøger, der er bundet ind med stof, løse bogbind til at sætte omkring en bog eller et strækbart bogbind, som kan bruges i stedet for papir omkring skolebøger.

Mange bøger er i dag indbundet i stof. Jeg var overrasket over, hvor mange bøger jeg selv kunne finde herhjemme. Speciel er min svigermors bog – den grønne med løst omslag:

- Selve bogen handler om håndarbejde.
- Bogen er oprindelig indbundet i stof.

- Det løse bogomslag er af broderet stof.
- På "bagstykket" er der isyet et bogmærke.

På generalforsamlingen var der også vist en hjemmelavet bog forside og en bog med rester af stof fra et billede i bogen.

Teknikken ved en håndindbunden bog er, at den oprindelige bog skilles ad, hvis den før har været maskinindbunden. Bogen skilles ad i sine læg – ofte 16 sider. Derefter presses den, og der saves fx tre riller i ryggen. På hæftepladen er der så fastgjort tre snore, der er tilpasset i tykkelse. Bogens sider sys sammen, og bogryggen bankes rund og limes. Herefter sættes kapitælbånd på (det lille bånd i ryggen ender) og ryggen påføres et gæzestof, der limes fast og dermed er med til at holde ryggen. Bogen skæres til før sider og ryg sættes på.

Jeg tror ikke, at "løse" limede sider kan indbindes umiddelbart.

Vibeke Lilbæk

Se også:

- "En forespørgsel" i TENEN 7/4.
- "Mere om broderede bogbind" i TENEN 8/3.
- "Tekstile bogbind" i TENEN 29/4.

Noter:

I *Frederiksborg Amts Avis* den 9. juli 2020 er en artikel om Jens Anker Ambirk, der cykler rundt og fotograferer og registrerer genforeningssten. *Hjemmet* 26/2020 har også en artikel om Jens, cykel og sten.

Oversigten med genforeningssten på Grænseforeningens hjemmeside er blevet til i samarbejde med Jens Anker Ambirk med støtte fra Kulturministeriet og Folketingets Pulje til Markering af Genforeningen 2020.

Web-siden for bladnummeret TENEN 30/4 henviser til både Grænseforeningens oversigt og til Jens Anker Ambirks sider.

Vi har selv brugt begge web-steder til de sten, som vi har besøgt – og dertil Vejlagers bog fra 1939.

-- vofl

Vedrørende bladnummeret TENEN 30/4, som jeg fik i cirkulation gennem Østjysk Tekstilkreds: Fotografen bag "De sønderjyske Piger" bag på TENEN 30/4 var i øvrigt tysksindet!

-- Agnes Ræder Clausen

Jytte Harboesgaard (1938-2018) fortæller til Lis Slottved i 2012: Da jeg gik i 2. klasse i Virum skole syede jeg en sypose, som jeg husker særdeles godt. Det var i 1948 og der var mangel på materialer.

Posen blev syet på noget lyseblåt/gråt meleret tyndt bomuldsstof, og min lærerinde tegnede med hvidt skrædderkridt 3 linier på klappen, hvor jeg skulle sy kontursting og vist nogle andre sting med en eller anden farve.

Efter ca. 3 minutter var linierne væk og jeg bad lærerinden om at tegne dem op igen, men hun svarede at jeg kunne have passet bedre på, så var det ikke sket, og hun ville ikke tegne dem op igen.

Da jeg kom hjem tudede jeg, for jeg havde virkelig glædet mig til at sy posen. Min far tegnede dem op ved hjælp af en lineal og blyant, og jeg syede rækkerne og var lykkelig. Jeg husker at lærerinden blev sur, men sagde ikke noget. Hun kunne vist godt se hvad der var sket.

Er det ikke utroligt, at jeg hele livet har elsket at brodere?

Foto: Christina Lilja, 2016

Apropos dukkehuse, så kendes de stort set kun i Europa nord for Alperne samt i USA.

-- Den Store Danske

Kontaktliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>by</i>	<i>mail</i>	<i>b verv</i>
Annet Laursen Skjelsager	Dorthevej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@silke-annet.dk</i>	formand + redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Birkerød	<i>debemmeregeberg@gmail.com</i>	næstformand + kalender
Susanne Rundqvist Pedersen	Frederiksberg	<i>susanne.rundqvist@mail.dk</i>	kasserer
Lis Slottved	Aabenraa	<i>lisslottved@gmail.com</i>	sekretær + korrektur
Vibeke Lilbæk	Allerød	<i>vofl3450@gmail.com</i>	redaktion
Maj Ringgaard	Bagsværd	<i>majringgaard@gmail.com</i>	bestyrelse
Susanne Lervad	Frederiksberg	<i>sl@termplus.dk</i>	bestyrelse
Hanne Frøsig Dalgaard	Lyngby	<i>banne.dalgaard37@gmail.com</i>	korrektur
Ellen Bangsbo	København	<i>ellbang@gmail.com</i>	suppleant
Ellen Warring	Odense	<i>ecmw@odense.dk</i>	suppleant
Margit Ambeck	Valby	<i>m.ambeck@gmail.com</i>	revisor
Hanne Schneller	København	<i>banne.schneller@botmail.com</i>	revisor- suppleant
Frits Lilbæk	Allerød	<i>vofl3450@icloud.com</i>	redaktion + webmaster

*www.facebook.com/groups/tenen.forening
- gruppen har nu 344 deltagere - er du med ?*

*Foreningen TENEN afholder en sensommertur til Sagnlandet Lejre med teks-
tilt besøg samt besigtelse af den nye kongshal den 6. september 2020. Til-
meldingsfrist 2. september.*

*Foreningen TENEN inviterer på vintertur den 14. november 2020 til Kolding-
hus – læs indbydelsen på side 5 i dette blad.*

Huskede du at indbetale kontingent rettidigt?

I sæson 2020/21 er prisen pr. år 250 kr.
Husstandsmedlemsskab koster 300 kr. Betalingsfrist 1. juli.

REG.NR. **1551** KONTONR. **1430130**
SWIFT-BIC: **DABADKKK** IBAN: **DK23 3000 0001 4301 30**

Sørg for ...

... at tjekke adresserings-omslaget og bruge bladnummerets webside ...

... at deltage i foreningen TENENs arrangementer ...

... at fortælle om den frivillige forening TENEN ...

... at hjælpe med at hverve nye medlemmer i foreningen TENEN ... !

Har du mod på det, så **lav dit eget mundbind**

Efter der den 7. august 2020 blev åbnet for hjemmesyede stofmundbind, gik Lone i gang, for hun henter tit børnebørn ved at bruge offentlig transport.

Den danske Sundhedsstyrelse har en henvisning til et engelsk websted "The Big Community Sew". Skabelonen derfra bringes på dette bladnummers webside, men med benævnelserne oversat til dansk. Det er vigtigt at lave udskrift i aktuel 100% størrelse, ellers vil masken ikke komme til at passe. Den tilhørende 4 siders vejledning er ikke oversat, så der er mulighed at øve sit sy-engelsk også.

Lone valgte nakkebinding, da det for hende var mere beageligt. Det er nemt at fremstille, fortalte hun, men busk at følge Sundhedsstyrelsens råd, anbefalinger og krav vedrørende opbevaring, brug og vask.

Stofmundbind er personlige og beskytter ikke bæreren; men derimod alle de andre.

-- Red.

